

Ks. Robert R. Kufel

Bp dr Adam Dyczkowski założyciel i opiekun Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze

Wstęp

Diecezja zielonogórsko-gorzowska, choć sama ma niezbyt długą historię, wyrasta na bogatej tradycji chrześcijańskiej, przypieczętowanej śmiercią Pierwszych Świętych Męczenników Międzyrzeckich w XI wieku. Powstanie diecezji poprzedziło utworzenie w 1945 roku Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Piłskiej z siedzibą w Gorzowie Wlkp. W 1950 roku Administrację zastąpiło Ordynariatem Gorzowskim, a w 1967 nazwano Administracją Apostolską Gorzowską „Ad nutum Sanctae Sedis”. Kolejna zmiana, w 1972, dała nazwę: Diecezja Gorzowska, która pod względem terytorialnym i personalnym była największą diecezją w Polsce. Decyzją papieża Jana Pawła II dnia 25.03.1992 roku została przeorganizowana i nazwana diecezją zielonogórsko-gorzowską¹.

Od zakończenia II wojny światowej diecezja nie posiadała archiwum, które byłoby samodzielną instytucją, koncentrującą diecezjalny zasób archiwalny.

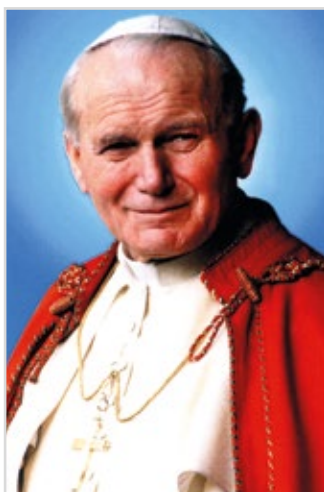
¹ P. Socha, *Określenia prawne jednostki terytorialnej Kościoła na ziemi lubuskiej*, [w:] *Księga pamiątkowa...*, s. 22.

Kolejni pasterze myśleli o jego utworzeniu, ale nie zdążyli tych planów zrealizować. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy było to, że kładli szczególny nacisk na pracę duszpasterską, która ratowała wiernych przed państwowym systemem totalitarnym wrogim Kościołowi².

W 1993 roku biskupem diecezji zielonogórsko-gorzowskiej został dr Adam Dyczkowski, dotychczasowy bp pomocniczy w Legnicy³. Zajął miejsce swego poprzednika bpa dra Józefa Michalika, który otrzymał metropolię przemyską.

Musi być Archiwum

Bp Adam Dyczkowski – jak sam wyznał – nie znał nowej diecezji, ale szybko się w niej zaaklimatyzował⁴. Po latach stwierdził, że na brak zajęć nigdy nie narzekał⁵. Po objęciu urzędu pochłonęła go praca administracyjna i posługa duszpasterska. Wiele inicjatyw duszpasterskich podjętych przez nie-

² R. Kufel, *Kościelne archiwa w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, [w:] *Sursum corda. Księga jubileuszowa ku czci ks. bpa Adama Dyczkowskiego*, red. A. Brenk, Poznań 2002, s. 223-224.

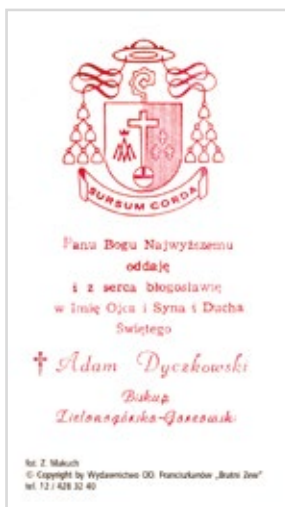
³ W. Bochnak, *Biskup dr Adam Dyczkowski pierwszym biskupem pomocniczym w diecezji legnickiej*, [w:] *Sursum corda*, s. 111-114.

⁴ *Sursum corda biskupa Adama Dyczkowskiego. Rozmowy przy kawie biskupa Stefana Regmunta z biskupem Adamem Dyczkowskim*, Zielona Góra 2020, s. 73.

⁵ Tamże, s. 79.

go na zawsze zapisało się w historii lokalnego Kościoła, np. powołanie Akcji Katolickiej i Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej, zwołanie Diecezjalnego Kongresu Rodziny, obchody 50-lecia struktur kościelnych na ziemi lubuskiej, 50-lecie Wyższego Seminarium Duchownego i 1000 lecie męczeńskiej śmierci Pierwszych Męczenników Polski. Największym wydarzeniem historyczno-religijnym, które zainicjował i przygotował, była wizyta papieża Jana Pawła II 2.06.1997 roku w Gorzowie Wlkp.

Rozkład codziennych zajęć bpa Adama zawierał liczne zadania i obowiązki, do których m.in. należał dyżur w kurii diecezjalnej w Zielonej Górze. Biskup w kurii nie tylko przyjmował interesantów, ale interesował się działalnością poszczególnych jej wydziałów. Odwiedzał pracowników i omawiał z nimi istotne problemy diecezji. Przy okazji zorientował się, że archiwalia diecezjalne, nad którymi czuwał sędziwy ks. kanclerz Mieczysław Marszałik, znajdowały się w każdym biurze w szafach zamykanych na klucz. Wówczas w sercu Biskupa zrodziła się myśl, aby te wszystkie archiwalia zgromadzić w jednym miejscu tj. w archiwum diecezjalnym⁶. Na początku 2000 roku podzielił się tym pomysłem ze swoim serdecznym przyjacielem ks. prof. Józefem Swastkiem z Wrocławia. Na jednym ze wspólnych spotkań na Papieskim

⁶ R. Kufel, *Kościelne archiwa w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, s. 224.

Wydziale Teologicznym Biskup powiedział mu: *Tyle lat po wojnie, a my nie mamy jednego archiwum [...] Pomóż mi je zorganizować [...] Musi być Archiwum!* Ks. Profesor bardzo chętnie zgodził się pomóc przyjacielowi. Razem odwiedzili Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, aby bliżej przyjrzeć się funkcjonowaniu tej instytucji. Kilka razy spotykali się na zebraniach roboczych, na które także byli zaproszeni znajomi historycy i archiwiści. W wyniku tych spotkań w 2001 roku ks. prof. J. Swastek zaproponował swego „świeżo upieczzonego” doktora ks. Roberta Kufła z diecezji zielonogórsko-gorzowskiej na urząd przyszłego archiwisty. Bp Adam zaaprobował kandydata i w 2002 roku skierował go na roczne studium z archiwistyki na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Po ukończeniu studium ks. dr Robert R. Kufel został archiwistą – pierwszym dyrektorem, erygowanego 15.09.2003 roku przez bpa Adama Dyczkowskiego, Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze⁷.

Przy okazji należy nadmienić, że powstanie Archiwum Diecezjalnego wpisało się w dwa jubileusze bpa Adama: 10-lecie nominacji na biskupa diecezji zielonogórsko-gorzowskiej (17.07.2003) i 25-lecie sakry biskupiej (26.11.2003).

Madonna z Dzieciątkiem
Esteban Murillo (1618-1682)

⁷ Dekret erygujący Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze, [w:] „Ecclesiastica” 2003, nr 10-12, s. 6

Dobre początki

Archiwum Diecezjalne powstało jako samodzielna instytucja kościelna o charakterze naukowo-kulturalnym i zaczęło funkcjonować w oparciu „Statut” i „Regulamin”, przyjęty 3.09.2003 roku na sesji kurialnej i zatwierdzony przez bpa Adama. W dekrete erekcyjnym bp Adam wyraził nadzieję: *Niech ta instytucja diecezjalna służy jak najlepiej zabezpieczeniu źródeł związanych z działalnością Kościoła na terenach naszej Diecezji i będzie miejscem twórczych badań historycznych naszej ziemi*⁸.

Pierwszą siedzibą Archiwum został budynek kurii diecezjalnej na Placu Powstańców Wlkp. 1 w Zielonej Górze. Na magazyn przeznaczono pomieszczenie dawnej Księgarni św. Antoniego na parterze kurii. Początkowo biuro dyrektora i pracownia naukowa – jedno pomieszczenie – mieściło się obok magazynu przy portierni. Dnia 15.12.2003 roku biuro przeniesiono na piętro do dawnej poczekalni dla interesantów kanclerza obok sekretariatu kurii. Oba pomieszczenia decyzją bpa Adama zostały wyposażone w meble i sprzęt komputerowy. Archiwum otrzymało także dwa magazyny pomocnicze w Domu Księży Emerytów na Osiedlu Kaszubskim 8 w Zielonej Górze⁹.

⁸ Tamże, s. 6.

⁹ R. Kufel, *Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze 2003-2013*, Zielona Góra 2013, s. 35.

Pierwszym zadaniem wyznaczonym przez bpa Adama było zniesienie do magazynu wszystkich archiwaliów z pomieszczeń biurowych na pierwszym i drugim piętrze kurii. Aktom nadano porządek archiwalny i ułożono na regałach. Każda jednostka archiwalna otrzymała sygnaturę, po czym została wpisana do elektronicznego wykazu, umożliwiającego szybką identyfikację jednostki w magazynie. Bp Adam polecił opracowanie inwentarza archiwalnego, który przy współpracy dyrektora Archiwum Państwowego został wydany drukiem w 2008 roku¹⁰.

Zbudujmy Archiwum

Szybko okazało się, że dotychczasowy magazyn w kurii był niewystarczający, aby pomieścić rosnący zasób archiwalny, a biuro nie spełniało dogodnych warunków do korzystania z archiwaliów przez petentów. W styczniu 2004 roku na spotkaniu z ks. dyrektorem bp Adam m.in. powiedział: *Księżo Dyrektorze Robercie widzę, że nie masz wystarczającego miejsca do pracy, a w magazynie brakuje miejsca dla dokumentów. Musimy temu zaradzić [...] Pomyślałem, że potrzeba innego rozwiązania [...] Zbudujmy więc nowe Archiwum [...]* Bp Adam przeszedł od słów do czynów. Po dopełnieniu wszystkich formalności

¹⁰ R. Kufel, T. Dzwonkowski, *Inwentarz archiwalny Kurii Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. z lat 1945-1972*, Zielona Góra 2008.

Biskup pobłogosławił rozpoczęcie budowy nowej siedziby Archiwum za Diecezjalną Księgarnią św. Antoniego od strony ul. Kupieckiej w Zielonej Górze. W 2004 roku przystąpiono do prac nad wykopem i wylaniem fundamentów. Na wiosnę 2005 częściowo wzniesiono mury z cegły. Dnia 22.04.2005 roku bp Adam Dyczkowski w asyście bpa Pawła Sochy poświęcił plac budowy. Powiedział wtedy m.in.: *Troska o archiwalne dziedzictwo Kościoła stała się głównym powodem, dla którego święcimy to miejsce i błogosławimy tych, którzy strzegą historycznego depozytu oraz tych, którzy w przyszłości będą z niego korzystać [...]* Każde archiwum kościelne jest miejscem pamięci o własnych korzeniach i źródłach naszej żywotności [...]. W październiku 2006 roku ukończono budowę i przeniesiono zasób archiwalny z kurii do nowej siedziby przy Placu Powstańców Wlkp. 2. Archiwum otrzymało trzy pomieszczenia: magazyn, pracownię naukową i biuro dyrektora. Magazyn wyposażono w siedem metalowych regałów szynowych i trzy regały biblioteczne. W pracowni uruchomiono dwa stanowiska dla kwerendzistów i służbowe stanowisko komputerowe¹¹. Bp Adam na bieżąco interesował się postępem prac budowlanych i zadbał o właściwe wyposażenie nowego Archiwum¹².

Zakończenie

Po osiągnięciu 75. roku życia bp Adam Dyczkowski złożył rezygnację z urzędu biskupa diecezjalnego. Dnia 29 grudnia 2007 roku przeszedł w stan spoczynku. Na emeryturze zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Zielonej Górze. Otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Gorzowa Wlkp., Głogowa i Zielonej Góry. Uniwersytet Zielonogórski wyróżnił go doktorem honoris causa. Zmarł 10.01.2021 roku w Domu Księży Emerytów. Przyczyną zgonu były powikłania po Covid-19. Pochowano go w krypcie katedry gorzowskiej.

Bp Adam Dyczkowski erygował Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze. Ustanowił ks. dra Roberta Kufła organizatorem i pierwszym dyrektorem oraz zatroszczył się o jego odpowiednie przygotowanie naukowe i praktyczne.

¹¹ R. Kufel, *Archiwum Diecezjalne*, s. 35-36.

¹² Od 2017 r. Archiwum Diecezjalne mieści się w budynku Domu Księży Emerytów w Zielonej Górze.

Zadbał o pierwszą siedzibę Archiwum w budynku kurii diecezjalnej. Wyszedł z propozycją budowy nowej siedziby Archiwum za Diecezjalną Księgarnią św. Antoniego przy pl. Powstańców Wlkp. 2., którą poświęcił w 2005 roku. Odbывał regularne narady z dyrektorem, aby omawiać postępy w pracy organizacyjnej Archiwum. Zapraszał dyrektora do udziału w diecezjalnych konferencjach i sympozjach naukowych, podkreślając obecność Archiwum Diecezjalnego w najważniejszych wydarzeniach z życia diecezji. Wydał 1.03.2007 roku dekret o centralizacji archiwaliów wytworzonych do 1945 roku znajdujących się w parafiach, przez co zadbał o najstarsze dziedzictwo materialne lokalnego Kościoła katolickiego, w tym archiwalia pozostawione przez protestantów po zakończeniu II wojny światowej. Przez cały okres rządów bp Adam nie tylko żywo interesował się postęпами w gromadzeniu zbiorów, ale z funduszy diecezjalnych regularnie wspierał działalność Archiwum. Na emeryturze w Domu Księży Emerytów wyznał ks. dyr. R. Kufłowi, że życzy sobie, aby śmierci do Archiwum trafiły dokumenty i artefakty z czasu jego posługi biskupa diecezjalnego oraz te przedmioty, które rodzina postanowi przekazać do Archiwum. W tym miejscu należą się bpowi Adamowi słowa wielkiego uznania za to, że potrafił docenić wartość historyczną pamiątek przeszłości.

Na pisemny wniosek ks. dyrektora i pracowników Archiwum z 29.01.2021 roku bp diecezjalny Tadeusz Lityński dnia 11.02.2021 nadał Archiwum Diecezjalnemu w Zielonej Górze imię bpa Adama Dyczkowskiego, którym Archiwum będzie się szczyścić po wsze czasy.

Ks. Robert R. Kufel

**Bishop Adam Dyczkowski – founder and custodian of the
Diocesan Archive in Zielona Góra**

Abstract

Bishop Adam Dyczkowski established the Diocesan Archive in Zielona Góra on 15 September 2003. He appointed Rev. Dr. Robert R. Kufel its organizer and first director, and made an effort to help him to upgrade adequate scientific and practical skills. He attended to the first seat of the Archive, which was located in the building of the diocesan curia. He also put forward a proposal to build a new seat for the Archive, located behind the Diocesan Bookshop of St. Antoni at Plac Powstańców Wlkp. 2, which he consecrated in 2005. He held regular meetings with the director to discuss the progress in the organizational work of the Archive. He invited the director to participate in diocesan conferences and symposia, emphasizing the presence of the Diocesan Archive in the most important events in the life of the diocese. On 1 March 2007, he issued a decree on the centralization of the archive material produced until 1945 and located in parishes, and thus he took care of the oldest material heritage of the local Catholic Church, including archives left by Protestants after the end of World War II. Throughout the entire period of his rule, Bishop Adam not only was keenly interested in the progress in collecting archive documents but also regularly supported the activities of the Archive with diocesan funds. He told Director R. Kufel, who visited him in the Priests' Retirement Home, that he wanted the Archive to receive documents and artefacts from the time of his ministry as diocesan bishop and those items the family would decide to donate

to the Archive. At this point, Bishop Adam deserves words of great appreciation for the fact that he was able to appreciate the historical value of the mementos of the past. Bishop Adam died on 10 January 2021. He was laid to rest in the crypt of the Gorzów cathedral. At the request of the director and employees of the Archive submitted on 29 January 2021, Bishop Tadeusz Lityński, Diocesan Bishop, named the Diocesan Archive in Zielona Góra after Bishop Adam Dyczkowski on 11 February 2021.

Keywords: Bishop Adam Dyczkowski, Rev.Prof. Józef Swastek, Rev. Mieczysław Marszałik, the diocese of ZielonaGóra nad Gorzów, the Diocesan Archive in Zielona Góra, priests' retirement home in Zielona Góra, archive material.